

ня, які будуть перешкоджати їх подальшому проходженню військової служби та, у свою чергу, стануть підставою для звільнення.

Аналіз ситуації, що склався на сьогодні свідчить про необхідність пошуку нових шляхів подолання наслідків Чорнобильської катастрофи і захисту постраждалого населення, у тому числі військовослужбовців-ліквідаторів.

В основу подальших дій має лягти комплексний підхід, який би враховував потреби та інтереси постраждалих людей та суспільства в цілому.

Відтак, з метою вирішення актуальних завдань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи необхідно:

доопрацювати законопроект «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування правоохоронної системи» № 7455 у контексті висловлених зауважень і пропозицій;

не допускати державою звуження фінансування «чорнобильських» програм, а відтак, забезпечити їх повне та неухильне виконання;

органам державної влади України забезпечити проведення єдиної державної політики з комплексного розв'язання проблем подолання наслідків аварії на ЧАЕС;

удосконалити відповідно до Конституції та законів України систему державного управління подолання наслідків Чорнобильської катастрофи;

під час розробки проектів законів про Державний бюджет України на наступні роки передбачати збільшення видатків на ліквідацію наслідків аварії на ЧАЕС за бюджетними програмами, у тому числі й щодо комплексного медико-санітарного та санаторного забезпечення, лікування та оздоровлення громадян, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Горбатюк С.Є.,

начальник відділу Національної академії
державного управління при Президентові України,
кандидат наук з державного управління

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ПОДОЛАННІ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

У 2011 році виповнюється 25 років з дня аварії на Чорнобильській АЕС. У Конституції України Чорнобильську трагедію названо катастрофою планетарного масштабу. Впродовж чверті століття Україна намагається подолати її наслідки, і якщо еколо-

гічні та медичні, пов'язані з погіршенням стану здоров'я людей, забрудненням територій тощо, були передбачувані, то симптоми пригніченого морального, соціально-психологічного, духовного самопочуття потерпілого населення почали привертати увагу фахівців і професійно досліджуватися лише з 90-х років XX століття. Таким чином, у перші роки Чорнобильської катастрофи об'єктивно увага держави приділялась насамперед вирішенню медичних і екологічних проблем, водночас питання соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок аварії на ЧАЕС, як потребували, так і надалі потребують не меншої уваги.

Починаючи з 2004 року, головним органом у системі центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, було Міністерство праці та соціальної політики України (нині відповідно до п. 1 Указу Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» утворено Міністерство соціальної політики України).

Відповідно до інформації, наданої прес-службою Мінсоцполітики, станом на 1 січня 2010 року в Україні кількість громадян, які мали статус постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи, та громадян, які мали право на пільги, передбачені законодавством, складала 2 млн 254 тис. 471 особу, з яких майже 500 тис. — діти. Із цієї кількості постраждалих — близько 111 тис. інвалідів, інвалідність яких пов'язана з Чорнобильською катастрофою.

Слід зазначити, що щороку в офіційних доповідях керівників органів державної влади наголошується на необхідності збереження та відновлення здоров'я громадян, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, надання їм своєчасної кваліфікованої медичної допомоги, покращення соціально-психологічного стану населення, яке проживає на радіоактивно забруднених територіях тощо. Саме на це спрямоване законодавство України, зокрема Закони України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки», а також низка підзаконних актів. Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які врегульовують відносини у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, моніторинг медичних і демографічних наслідків аварії на

ЧАЕС засвідчує збереження тенденції до зростання захворюваності, високий рівень інвалідності та смертності серед постраждалого населення. Не викликає сумнівів накопичення моральних, соціально-психологічних проблем, погіршення соціального самопочуття тощо. На сьогодні відсутні прогностичні показники стосовно особливостей біологічного старіння цієї категорії населення, проте аналіз сучасної ситуації дає підстави спрямувати діяльність держави на дослідження впливу Чорнобильської аварії і в цьому напрямку.

Отже, подолати сьогодні окреслені вище проблеми без застосування сучасних технологій неможливо й недоцільно. У розвинених країнах вирішення багатьох проблем покладається на професійну соціальну роботу, здійснення якої відбувається шляхом надання соціальних послуг.

В Україні впродовж 1994—2000 років Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи за підтримки Програми ЮНЕСКО-Чорнобиль та Чорнобильської програми ООН були створені центри соціально-психологічної реабілітації населення та інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, які продовжують роботу і по цей час. Затребуваність центрів підтверджується тим, що лише упродовж 2009 року до них за допомогою звернулося 75,5 тис. осіб [2].

Головними завданнями центрів є соціально-психологічна допомога населенню, постраждалому внаслідок Чорнобильської катастрофи у формі індивідуальної та групової роботи; інформаційно-аналітична та просвітницька діяльність щодо безпечного проживання на радіоактивно забруднених територіях; методична підтримка діяльності соціальних служб і громадських організацій та об'єднань у межах компетенції центрів; сприяння розвитку місцевих громад і соціально-економічному відродженню постраждалих регіонів; моніторинг соціально-економічного розвитку регіону і стану постраждалого населення та надання відповідної допомоги; здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з населенням, надання соціально-психологічних послуг; оперативна психологічна допомога населенню, постраждалому внаслідок стихійного лиха, техногенних катастроф [3].

Водночас в Україні розвинена мережа центрів соціальних служб, утворених іншими центральними органами виконавчої влади, а крім того, функціонують і недержавні соціальні служби, в яких населенню України, у тому числі постраждалому внаслі-

док Чорнобильської катастрофи, надаються соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні послуги, послуги з працевлаштування, професійної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями та ін. Слід визнати, що можливості соціальних служб достатньо різняться, відповідно й рівень надання соціальних послуг відповідає можливостям служби.

Організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги визначено Законом України від 19 червня 2003 року «Про соціальні послуги» [1]. Відповідно до ст.1, соціальні послуги — це «комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги..., з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя» [1]. Основними формами надання соціальних послуг визначено матеріальну допомогу та соціальне обслуговування.

Щорічно у державному бюджеті України передбачаються кошти на реалізацію норм Закону України «Про соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» (у 2010 році — близько 2,5 млрд грн). Водночас упродовж останніх років в українських судах зростає кількість справ стосовно оскарження дій і бездіяльності держави з приводу виконання норм цього закону, в тому числі в частині соціальних виплат громадянам, постраждалим унаслідок Чорнобильської катастрофи.

Залишає бажати кращого і рівень соціальних послуг, які надаються в соціальних службах. Згідно із Законом України «Про соціальні послуги», перелік соціальних послуг, опис їх змісту та якості зазначаються у Державному класифікаторі соціальних стандартів та нормативів, затверджені Кабінетом Міністрів України. Організацію надання соціальних послуг і контроль за діяльністю суб'єктів, які надають ці послуги, здійснюють центральні та місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень.

Водночас сьогодні бракує нормативно-правових актів, які б конкретизували положення названого Закону, а саме: не розроблено вичерпний перелік соціальних послуг та нормативи їх надання, не розроблено механізми фінансування соціальних послуг у закладах соціального обслуговування за вибором отримувача

послуг, не розв'язано проблему наближення соціальних послуг до осіб, які їх потребують. До цього часу не розроблені стандарти якості соціальних послуг, а це в свою чергу виключає контроль як за якістю самих послуг, так і за ефективністю їх впливу на вирішення проблем особи, якій надано послугу. Виходячи з того, що велика кількість населення, постраждалого внаслідок аварії на ЧАЕС, стала клієнтами соціальних служб, вирішення окреслених вище правових проблем залишається актуальним у контексті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Вирішувати проблеми якості надання соціальних послуг постраждалим внаслідок аварії на ЧАЕС в умовах багатосуб'єктності соціальної роботи, відкритості сфери соціальних послуг для недержавних суб'єктів, що надають такі послуги, потрібно, насамперед, шляхом законодавчого врегулювання забезпечення добросовісної конкуренції у сфері соціальних послуг, розвитку приватної ініціативи у сфері соціальної роботи; введення до закону України «Про соціальні послуги» процедурних норм, які б регламентували порядок проведення перевірок, накладання санкцій стосовно недобросовісних надавачів соціальних послуг тощо; визначення у нормативно-правових актах індикаторів, за якими проводитиметься оцінювання якості соціальних послуг, і чітких критеріїв, за якими можна було б відстежувати якісні зміни особи, яка одержала ці послуги; встановлення чітких правових гарантій підтримки недержавних суб'єктів соціальної роботи і різних форм підприємницької діяльності, що спрямована на розвиток соціальної роботи; внесення поправок у чинне законодавство з метою створення сприятливого податкового та інвестиційного режимів, що сприятиме залученню до сфери соціальної роботи широких верств населення країни.

Література

1. Закон України про соціальні послуги від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (зі змінами) [Електронний ресурс] // Законодавство України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=966-15>
2. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2009 році [Електронний ресурс] / Заголовок з екрана. — Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2009.html
3. Робота центрів соціально-психологічної реабілітації населення та його інформування з питань подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в 2010 році [Електронний ресурс] / Заголовок з екрана. — Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/content/centr.html?PrintVersion>